

gla

slovenske kulturne akcije

L. VIII. 22-23 VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA 10. XII. 1961

V VSAKO SLOVENSKO HIŠO - SLOVENSKO UMETNINO

Slovenska kulturna akcija začenja četrto umetnostno loterijo z istim geslom, kot je veljalo že pri prejšnjih loterijah in ki še vedno velja, naj se razmere v kulturnem izseljenem svetu iz leta v leto še tako spreminjajo. Med nami v Argentini, na slovenskem Koroškem, na Tržaškem in Goriškem raste že novi umetniški rod, umetniška produkcija narašča in če primerjamo današnja slovenska stanovanja z onimi pred desetimi leti, lahko z veseljem ugotovimo, da je danes v njih več slovenskih umetnikov kot pred enim decenijem. Ljudje so si jih pridobili na različne načine: z loterijami SKA, s srečolovi pri drugih društvih, v dar od prijateljev ali umetnikov samih (prijatelji so jih kupili ali dobili morda od umetnikov za protiuslugo) in tudi sami so nekatere kupili. Ta zadnja pridobitev je gotovo najboljša, kulturno najplemenitejša, pa vendar še vse prerodka.

V sedmih letih delovanja SKA pa so tudi loterije prehodile svojo pot razvoja. Življenjske in stilne okolnosti so vplivale na delo umetnikov. Po že poslanih in še obljubljenih umetninah sodeč, bodo najvažnejše one, ki jih prispevajo kot svoje darove ustvarjalci, ki so že z umetniškim poklicem zapustili domovino, da si poiščejo v nezaprtem svetu možnosti za svoje svobodno umetnostno delovanje. Življenjski položaj likovnih umetnikov je bistveno drugačen od položaja ustvarjalčij književnikov in je nekoliko soroden položaju redkih glasbenih ustvarjalcev, ki so si s težavo utrlji pot v koncertne dvorane in pred gledališko publiko. Upodabljaajoči umetnik govori jezik, ki ga razume vsak — slovenski slikar ali kipar sta prodira v javnost pred skandinavsko, kanadsko, ameriško in argentinsko publiko. Razlika z delom pesnikov in pisateljev je kar otipljiva; le redki spisi so našli prevajalce. Vendar se je zgodilo, da je bila prav knjižna produkcija v zamejstvu izredno bogata — in po redkih glasovih, ki zamorejo priti iz domovine, knjige niso zaostajale po kvaliteti za onimi v Ljubljani ali pa so jih celo presegale. Kjer je v tujini nastopil slovenski kulturni delavec s poštenim namenom in čistim srcem, je predvsem moral črpati sile iz osnov idealizma in velike vere v svojega naroda poslanstvo; če bi mu bili prvo osebni čirji, bi najbrž moral že zdavnaj odnehati in če je kdo iskal samo sebe, je bil kmalu na suhi veji.

Res razveseljivo je, kako so se naši likovni umetniki radi odzvali za sodelovanje in pomoč pri loteriji. Med vse Slovence so raztreseni, delajo za svoje rojake in za tujce, ki njih dela cenijo in kupujejo. Naselili so se v velikem svetu in so morali sprejeti od tega tudi kritiko. Veliki svet (Pariz, Stockholm, Milan, Trst, Cleveland, Kopenhagen, Toronto, Buenos Aires) je vreden kritik in za Slovence je veliko zadoščenje, da je strokovna kritika ugodna. Položaj likovnega umetnika, ki si mora z umetnostjo služiti kruh, pa je še vedno težak. Skoraj enako se mu godi, kakor njegovim prednikom, ko so pred desetletji iskali kruha v tujini. Nekateri primeri so bili včasih prav tragični. In ti umetniki so prisluhnili klicu SKA, skupno z ostalimi ustvarjalci, razumeli položaj in podprli lastno ustanovo.

Za božične praznike izide 45. publikacija SKA in sicer zbirka črtic pisatelja Vinka Beličiča „Nova pesem“. Če vzamemo za merilo povprečje, je vsako leto izdala SKA po 6 publikacij, kar je za drobno skupino ustvarjalcev res izredno zanimivo. Lepa beseda išče odgovora v besedi sodobnosti, prav tako pa so umetniki slikarji in kiparji v rasti k novim umetnostnim izrazom. Kako bogato se je razvijal Gorše ali v kako hitrih skokih navzgor se je dvignila Ivančeva. Vsi so danes v novih formah, ki jih komaj delno šele poznamo. In zdaj so poslali ali obljubili predvsem nove stvaritve, da si bomo na jasnem tudi o njihovem sedanjem delu po tehnikah in po stilu.

Ti dve lastnosti, podpora nase navezanih umetnikov v svetu in njihova rast v višino, sta dragocena prispevka upodabljaajočih umetnikov nam vsem. In če bomo mi njihova tovrstna dela pridobili za svoje zbirke, bomo vsaj po svojih skromnih močeh tudi pomagali pri tem gotovo važnem delu, naj v vsako slovensko hišo pridejo — slovenske umetnine, v hudih časih sodobno porojene.

IV. UMETNOSTNA LOTERIJA — 1962

1. IV. Umetnostna loterija je organizirana kakor vse dosedanje pod geslom: „V vsak slovenski dom — slovensko umetnino!“ Njen namen je a) poskrbeti kvalitetne slovenske umetnine našim domovom v zamejstvu, b) dvigniti zanimanje za ustvarjanje slovenskih likovnih umetnikov, c) pridobiti fonde za pomoč našemu kulturnemu delu.

2. Tiskanih in v prodajo danih je 1.500 (tisoč petsto) oštevilčenih in opečatenih srečk. Cena srečke je 100 pesov (1 in pol dolarja za inozemstvo).

3. Dobitkov je dvajset.

4. Vodstvo loterije si pridruže pravico, v primeru, da se poveča število dobitkov, sorazmerno (1 : 75) dvigniti število srečk.

5. Žrebanje bo v nedeljo, 15. aprila 1962 na „Sestanku prijateljev SKA“ v Buenos Airesu. Rezultati bodo sporočeni pismeno vsem našim poverjenikom ter objavljeni v slovenskem časopisu.

6. Naslov centralnega vodstva loterije je: Slovenska kulturna akcija, Alvarado 350, Ramos Mejia, provincia Buenos Aires.

ZNAK NAŠE KNJIŽNE ZALOŽBE

Publikacije SKA bodo v bodoče nosile založbin znak, ki je delo arh. M. Eiletza.

Slovenska kulturna akcija družijo slovenske ustvarjalce vseh kontinentov in širi slovensko kulturo po vsem svetu.

TARIFA REDUCIDA

Concesión 6228

Registro Nacional

de la Propiedad Intelectual
Nº 624.770

— Osrednji slovenski pevski zbor Gallus v Buenos Airesu je v nedeljo, 12. novembra priredil koncert slovenske pesmi; nastopil je tudi mladinski zbor. Dirigiral je vodja zbora dr. Julij Savelli.

— Dne 19. novembra je v Trstu predaval g. župnik Vinko Zaletel in predaval posnetke, ki jih je napravil v Argentini. Ljudje so bili lepih slik in izbrane razlage zelo veseli in kar ginjeni, ko so v Lujánu videli slovensko zastavo.

— Pri založbi Apostolat de la Bonne Presse (Montreal, Sherbrooke, Paris) je izšel francoski prevod dela p. Bazilija Valentina „Tonček iz Potoka“, ki mu je dal prevajalec Ferdinand Kolednik v francoščini naslov „Le petit Tonček du Potok“. Prevod obsega 251 strani in ima mnogo prilog iz življenja Slovencev in Slovenije. Kolikor je možno presoditi brez priložnosti primerjave z izvirnikom, je prevod tekoč in še dovolj skrben, le vidno mu manjka, kar je pri p. Baziliju za njegovo prisrčnost in poetično podano okolje tako značilno vzdusje, ki ga v prevodu ni.

Spet je prišlo na francoski trg — in to spet v Kanadi — med tuje bralce delo, ki je gotovo polno vrednot za naše male, po tem pa, kako bi naj tujcem predstavilo sodobno vrednost in značilnost slovenske književnosti, skorajda brez pomena. Kaj si naj misli francoski le malo razgledan bralec o slovenskem slovstvu, če ga skuša primerjati s tem, kar izhaja za mladino na francoskem trgu. Res pa je, da končno vsaka katoliška ljudska založba spravi med ljudi vse, kar izda in to celo v več nakladah in če bi že imeli priliko za še nadaljnje prevode, bi pri tem bilo na mestu izbirati po nekem načrtu in opozarjati založbe, da ne smejo z izbero spravljati v zadrego slovensko književnost, kadar jo bodo sodili tujci...

— Letos je poteklo 25 let po smrti pesnika García Lorca. Pesnik je zaslovel zlasti v Nemčiji in je založnik Stahlberg v Monakovem izdal obsežno študijo o pesniku, ki jo je napisal Günther W. Lorenz. Knjigi je dodal tudi kompletno bibliografijo in reprodukcije slik iz pesnikovega življenja in Granade, njegove ožje domovine.

— Zveza pevskih društev, Celovec, je priredila v nedeljo, 22. oktobra 1961 v Mohorjevem domu koncert: Slovenska pesem naroda in skladatelj Koroške. Nastopili so Mešani zbor iz Št. Janža v Rožu, Mešani zbor iz Globasnice, Pevsko društvo „Korotan“ iz Šmihela nad Pliberkom, Pevsko dru-

šestdeseta leta XIX. stoletja so v deželah avstrijskega cesarstva bila čas velikih preosnov in v zvezi z njimi živahnega razpravljanja o vprašanju javnega življenja. Slovenskega razpravljalca ni zajemal samo problem, kako naj se njegova domovina vzida v strukturo države, ki si je dokončno dala ustavni temelj, temveč obenem in še bolj naloga dozidati svoje lastne narodne strukture. V tedanjih obravnavah o ciljih in potih slovenske narodne formacije je vse do avstrijsko-madžarske nagodbe, ko se je slog političnega življenja med Slovenci s taborskim gibanjem izpremenil, vse preveč politične neizkušenosti, sociološke neobravnosti, značajske neodločnosti, vendar vse to premišljevanje o slovenskih vprašanjih vre iz ene same velike ideje: „Mi smo narod, narod častitljiv, z vsemi svojimi lastnimi navadami, pravicami in potrebami, kakor jih imajo drugi živi narodi“ (Novice, 13. junija 1860).

Izpovedi o slovenskem narodnem programu je treba iskati v parlamentarnih in kongresnih izjavah slovenskih voditeljev, pa tudi med dopisi s podeželja v tedanjih štirih slovenskih časopisih. Ivan Prijatelj je svoja klasična predavanja o slovenski zgodovini v petih desetletjih po 1848 osnoval pretežno na časopisnih virih, ni pa posvečal „Zgodnji Danici“ tiste brižnosti, ki je z njo črpal iz drugih sočasnih časopisov. Vendar najstarejši slovenski katoliški časnik hrani toliko izrazov iskrenega narodnega čutenja in pristnega čuta za strukturne potrebe slovenskega naroda, da brez njegovih podatkov ni mogoče podati točne historiografske podobe dobe in njenih teženj.

Tak je kratki članek „Pogled v prihodnje čase“ v ZD XIV (1861) 112 (list 14. z 4. maliga serpana — julija), ki v njem urednik Luka Jeran priobčuje v literarni obliki sanj o prihodnosti nekaj točk iz svojega narodnega programa.

„Sanjalo se mi je, da sim vidil belo Ljubljano v novi beli obleki. Bilo je nji, ko središju Slovenije, vikši škofijstvo. Blizo sedanjih šol sem vidil veliko, zalo hišo, in na prašanje, kaj je to prezalo poslopje, so rekli, to je nova akademija za učenost in umetnost, za malarje, podobarje in druge umetnike. Vidil sim, kako so se v nji zbirali mnogi slovenski samouki bistré glave, de bi doveršili, kar so se doma priučili. Vidil sim nektère domače sine, ki so ravno prišli iz Rima, druge iz Monakovega, kjer so se v umetnosti popolnoma izučili in so bili doma učeniki družim rojakam. Kako se je to napravilo? Neki bogat domorodec je bil zapustil v testamentu pol milijona, trije drugi so darovali po dvajset tavžent in več družim po menj.“

„Vidil sem nako silno imenitno napravo, ktera je gojila prav poštene, moške, ravnosērčne katoličane. Iz vseh slovenskih strani, tudi iz Bolgarije, Serbije, Dalmacije in iz Hervaškega so ji sine pošiljali, ki so imeli vsaki znamnje svoje dežele. Učilo se je v latinščini in slovenščini — posebno gladki in lični. K njeni vstanovitvi je bil neki silo bogat posveten mož vse svoje premoženje zapustil in veliko duhovnov je v življenju in po smerti k njenemu začetju in cvetu pripomoglo. Njeno osnovo je naredil nek bistrourmni duhoven na kmetih.“

„Z gradu doli je gledal velik cesarski orek. Tudi je cesar takrat Ljubljano obiskal, govoril je po slovensko in ljudje so klicali «slava!» de se je vse razlegalo. V šenkavži je bil pri sv. maši. Vikši škof so ga nagovorili, svitli cesar je po slovensko odgovoril in ljudje so bili silo veseli, de svitli cesar slovensko govori.“

„Še veliko družiga lepiga sim vidil, pa ne morem tako hitro povedati. Ljubmojte, to je bilo lepo.“

Neki slovenski uspehi v začetku šestdesetega leta so opogumili Jerana, da je svoj „program“ sploh objavil, zavest o nedorasli narodni družbi pa mu je narekovala, da ga je objavil kot „sanje“ in ne v celoti. Marca je novi ministrski predsednik Schmerling obnovil cesarsko namestništvo v Ljubljani, za deželnega glavarja je bil imenovan Slovenec dr. Karel Ulepič, maja je postal ljubljanski župan Miha Ambrož — stari bojevnik iz 1848. Aprila so končali s pobiranjem podpisov na slovensko spomenico Schmerlingu. Nad 20.000 podpisi so dunajski časopisi osupnili. Spet so se v novih razmerah pokazale slovenske hibe in šibkosti. Cesarski ukaz o rabi narodnih jezikov se v slovenskih deželah ni dosti več kot nič izvajal, predvsem zaradi nezavednosti šolnikov in uradnikov. V deželnozborskih volitvah smo na Kranjskem dobili sicer vse mandate kmečkih občin, toda že v trški in mesti kuriji uspeli le deloma. Na štajerskem in koroškem je bil poraz popoln, le Goričani so se z 8 poslanci krepko postavili v narodnozaveden ustop.

Vse Jeranove programske točke izhajajo iz ideje Zedinjene Slovenije, samo na bazi Slovenije so tudi do kraja uresničljive. Toda ravno o tej nobeni Avstrija ni hotela nič slišati. Tudi določbe o enakopravnosti narodnih jezikov so ostale le ustavni okras, koder ni bilo politične moči, ki bi jih uveljavila. Zatorej so bile neuresničljive vse želje, ki so se zanašale na dobrotljivost „deželnega očeta“, vse zaupanje vanj le legitimistična naivnost. Sicer se je Franc Jožef leta

1863 na izvod slovenskega prevoda oktobrske in februarske ustave, ki ga je vlada uradno odposlala kranjskemu deželnemu zboru, res po slovensko podpisal (kar je celo Levstika ogrelo do zanosnega komentiranja), toda v vseh odločitvah obratnih svoje države je bil vedno le „ein deutscher Fürst“, kakor je sam izpovedal ob tisti odločitvi, ki je z njo Avstrijo za večne čase pokopal. Ni zameriti Jeranu, da se ni dvignil nad svoje sodobnike, da ni znal применити Lacordairjeve politične filozofije: „Svoboda se ne dobi v dar, svoboda se vzame“, saj Slovenci še sto let pozneje nismo izoblikovali znanstvene etike narodne osvoboditve.

Šele v državi, ki so jo Slovenci kot svojo narodno državo soustvarili, je slovenski narod dobil nekatere institucijske atribute vsakega živega modernega naroda. In to vselej v časih, ko je bil vsaj politično priznan kot narodna individualnost. Na dekretu o ustanovitvi univerze v Ljubljani 23. VII. 1919. je Korošček podpisal. Akademijo znanosti in umetnosti smo dobili šele v času namestniškega režima po zaslugi A. Korošca z uredbo 11. VIII. 1938. Toda naziv Slovenska akademija znanosti in umetnosti je bil državno priznan šele 1948. Malo pred drugo svetovno vojno je Korošček tudi naročil priprave za ustanovitev visoke šole likovnih umetnosti v Ljubljani, ustanovljena pa je bila Akademija za likovne umetnosti 1945 (isto leto, ko je bila Glasbena akademija preorganizirana v Akademijo za glasbo). Tako so uresničene vsaj ene izmed Jeranovih sanj. Kaj si je urednik „Zgodnje Danice“ pod „akademijo za učenost in umetnost“ predstavljal, ni čisto jasno. Verjetno si je želel učeno družbo, morda po zgledu baročnih Operozov. Gotovo je mislil na visoko šolo za slikarstvo in kiparstvo. Nič ne omenja univerze, čeprav je bila od 1848 zmerom na seznamu slovenskih narodnih terjatev. Sam pravi, da je videl „še veliko družiga lepiga“. Morda si sanj o univerzi ni upal priobčiti, saj je Bleiweis-Tomanov šolski program iz konca 1861, ki so pri njem sodelovali šolniki, terjal popolnoma slovenske le podeželske — „farne“ šole, v mestnih osnovnih in na gimnazijah pa predvideval delno tudi nemški učni jezik.

Iz sojma narodne ideje, po kateri narod mora ostvariti ustanove, ki z njimi služi svojemu zgodovinskemu poslanstvu, in cirilmetodijske misli, ki slovensko poslanstvo gleda v funkciji mosta med Vzhodom in Zapadom, je Jeranu vzniknila zamisel „vzhodnega zavoda“ v Ljubljani. Iz njegove formulacije je razvidno, da ni mislil v prvi vrsti na znanstveno ustanovo, temveč na vzgojni duhovski zavod za gojenje iz zlasti južnoslovenskih pokrajin. Da med njimi imenuje najprej Bolgare (ki jih ne loči od Makedoncev), je razumljivo iz sočasnih razmer. Smo v letih gibanja za zedinjenje med Bolgari, ki jim Fanar ni hotel dati cerkvene avtonomije na stopnji eksarhata. V začetku novembra 1859 so se s katoliško Cerkvijo zedinili v Carigradu zastopniki slovanskih pravoslavni vernikov iz Makedonije. Skupina carigradskih Bolgarov je naredila isti korak decembra 1860. Ko o tem dogodku Slomšek v „Prijaznem pismu bratom in sestram sv. Cirila in Metoda“ v „Zgodnji Danici“ 1861 (str. 41-43) poroča, označuje „povernitev bulgarskega naroda“ kot „juterno zarjo veselja“. Jeranova zamisel „vzhodnega zavoda“ v Ljubljani še ni uresničena. Ne v obliki semenišča, ne v obliki znanstvenega instituta. Saj ni bilo mogoče ustanoviti niti posebne stolice zgolj za vzhodno teologijo. Obnovitelj cirilmetodijske ideje med Slovenci prof. Grivec je vedno poudarjal posebno poslanstvo in zatorej potrebo po posebni orientaciji ljubljanske teološke fakultete. Najlaže bi tej nalogi fakulteta zadostila, če bi se ustanovilo več specializiranih stolic, ki bi skupaj tvorile „vzhodni institut“. Ker se ni institucijsko utrdila pomembna znanstvena tradicija prof. Grivca, je nevarnost, da bo v Ljubljani kontinuiteta vzhodnih študijev pretrgana. Grivčevo življenjsko delo „S. Constantinus et Methodius Thessalonicenses“, ki bo liber textus vsega katoliškega sveta, bo izšlo pri „Staroslovenskem institutu“ v Zagrebu.

Slovenije si za katoliško Cerkv in slovenstvo goreči Jeran ni mogel misliti brez lastne metropolije in nadškofije v Ljubljani. Ta potreba mu je bila tako samoposebi umevna, da je podrobno ne komentira, temveč samo lapidarno ugotovi, da nadškofija pripada Ljubljani „ko središu Slovenije“. S to argumentacijo je Jeran na črti stalnih principov, ki vodijo združevanje diecez v večje ozemeljske skupnosti. Kot priča cerkvena zgodovina, se je razmejitev v cerkvene pokrajine praviloma ravnala po civilni in politični razdelitvi. Institut metropolij je povzročila potreba po avtoriteti, višji od diecezanskih škofov; zaradi skupnih zadev so se začeli zbirati škofje ene pokrajine, temu zboru pa je predsedoval škof civilne metropole, ki je tako postala tudi religiozna metropola.

Zgolj vseslovensko čutenje Jeranovo dokazuje okoliščina, da se nič ne sklicuje na kratkotrajno jožefinsko nadškofijo v Ljubljani, niti ne poudarja usposobljenosti ljubljanske škofije, da prevzame visoko cerkveno nalogo v narodnem življenju. Izredni administrativni talent škof Anton Alojzij Wolf je ljubljanski diecezi dal zgledno

štvo „Jakob Petelin-Gallus“, Celovec, Fantje iz Zgornjega Roža, Zbor pevskih društev Obirsko, Suhla, Zelinje, Pevsko društvo Sele in nazadnje Združeni zbori. Koncert je bil v organizaciji in izvedbi člana SKA prof. dr. Cigana. Uspeh je bil odlični in je o njem zelo pohvalno pisalo tudi nemško časopisje.

— Društvo slovenskih književnikov v Ljubljani je objavilo, da šteje 136 članov. Številka je razmeroma zelo visoka, ker vemo, da pisateljev in pesnikov, ki režimu niso vdani, ni v društvu.

— Slovenska akademija znanosti in umetnosti je v razredu za filološke in literarne vede izdala publikacijo „Slovenska korespondenca Vraz—Kočvar 1833-1838“. Knjiga ima uvodno študijo in mnogo pripomb. Avtor dela je Ljubomir Andrej Lasič.

— Literarni sodelavec londonskega tednika „The Observer“ E. Crankshaw je objavil članek, v katerem prihaja do zaključka, da mislijo sovjeti pisatelja Pasternaka rehabilitirati. Crankshaw objavlja korespondenco med Carverjem, glavnim tajnikom Mednarodnega PEN-kluba in sovjetskim literarnim funkcionarnim šorkovom. PEN-klub je namreč prosil za podatke o procesu proti Olgi Iwinskaji, ki je bila prijateljica pok. pisatelja in je prišla na zahtojno klop, ker je organizirala prejem honorarjev za Dr. Živaga, ki je izšel v prevodih skoraj po vsem svetu. V korespondenci se je pokazalo, da je šurkov svoje mnenje o Dr. Živagu spremenil. Ko je knjiga izšla, je on vodil uradno gonjo proti Pasternaku. Tokrat pa navaja, da je pisatelj napisal uporni roman pod vplivom Iwinskaje, ki da je bila model za Laro in je bila „zli duh“ Borisa Pasternaka. Crankshaw meni, da je vse govorjenje o Iwinskaji kot Lari le priložnost, da morejo sovjeti sedaj po smrti pisatelja vse obrniti narobe in ga tako rešiti za zgodovino sovjetske literature.

— V Moskvi je izšla pred kratkim knjiga pesmi pokojnega pesnika in pisatelja B. Pasternaka. Čeprav je izšla v 30.000 izvodih, je bila takoj razprodana. Zbirka je izšla brez uvoda ali komentarja. Ruska kritika ni nikdar napadala Pasternaka pot pesnika, pač pa so mu zelo očitali, da je svoj roman Doktor Živago izdal v tujini.

— Somerset Maugham se je s francoske riviére vrnil v London. Končal je svoje „Spomine“, ki bodo kmalu izšli v knjigi. Na vprašanje, ali bo še pisal romane, je izjavil, da mu pri 87 letih fantazija več ne deluje, kakor bi želel. Ve pa, da je prišel v London preživljati konec svojega življenja.

odmevi

— Predsednik NO za Slovenijo g. dr. Miha Krek nam piše (16. nov. 1961): „Iz srca sem vesel knjige K. VI. Truhlarja Rdeče bivanje. Si močno predstavljam, s kako velikimi težavami morate vzdrževati to slovensko umetnostno akademijo v zamejstvu in občudujem uspehe. Upam, da bo naše ljudstvo razumelo njih ceno in želim, da bi bilo toliko moči in pomoči, da boste mogli nadaljevati. Ponovno pristrčne čestitke in vsem iskrene pozdrave!“

— Prijatelj iz domovine piše: „...S svojim krasnim darom Zgodovinskim atlasom Slovenije ste napravili meni in sinu, ki se tudi posveča zgodovinski stroki, res veliko veselje. Pristrčna hvala zanj. Občudujem obsežnost in lepo izvedbo posameznih kart. Veseli naju tudi, da ste se nas spomnili...“

— „Demokracija“ (Trst, št. 17) piše o drugem zvezku Meddobja in pravi med drugim: „... To je že 42. publikacija Slovenske kulturne akcije, ki med Slovenci, razpršenimi po vsem svetu, ohranja našo visoko kulturo. Sa mo Bog ve, koliko idealizma je v tistih umetnikih in znanstvenikih, ki v težavnih okoliščinah in brez obljube kakave gmotnega plačila nadaljujejo kulturno ustvarjanje, nasilno prekinjeno po dogodkih po izidu druge svetovne vojne... Ponovno lahko zapišemo, kar je bilo že večkrat rečeno: Meddobje je danes najboljše revijo, ki v svobodi služi napredku slovenske kulture. Bila bi v čast vsakemu narodu.“

kronika

— Za TISKOVNI SKLAD GLASA so darovali: N. N., La Plata, 150 pesov; g. dr. Marijan Urh, Porurje, Nemčija, 50 DMK (okr. 1100 pesov); g. Vodnik Ciril, Haedo, 100 pesov; č. g. p. Gabrijel Arko OFM, Miramar, 100 pesov. — Vsem iskrena hvala!

— Poverjenosti Slovenske kulturne akcije za Slovensko vas v Lanusu je od gospoda I. Glinška prevzel gospod Lovro Jan.

— GORE. Slovensko planinsko društvo v Buenos Airesu proslavlja desetletnico svojega obstoja in je za to priložnost izdalo drugi zvezek svojega glasila „Goré“. V uvodu pravi urednik, da so bili likovni umetniki najbolj vneti sodelavci SPD in „je slovenski umetnik našel tudi v slovenskih bariloških gorah posebno način gornišstva“. Zvezek je izdan kot mapa umetniških reprodukcij in so grafike prispevali Ivan Bukovec (Gozd, Lame, Nahuel Huapi), Tone Kržišnik (Aconcagua), (Andrej Makek (Catedral), France Papež (Potres v gorah), Bara Remec (Kamen, Ljudje iz Tilcare), Darko Šušteršič (Sierras del Rosario - San Luis), Jurij Vombergar (Rezijanka, narodni ples), Metka Žirovnik (San Martín de los Andes). Priključen je tudi izbor originalnih odtisov „ex libris“, ki zajemajo še prispevke, poleg že navedenih: Franceta Goršeta in Božidarja Kramolca. Naroča se na naslov: Robert Petriček, 3 de Febrero 2340, Buenos Aires. Cena izvodu je 200.— pezov.

— 23. septembra se je v Ljubljani zaključil kongres Zveze slavističnih društev Jugoslavije. Na sporedu je bilo okrog 60 predavanj s področja literarne zgodovine in teorije, jezikoslovja in pedagoške slavistike. Slovenski slavisti pa so pred kongresom, dne 20. septembra odkrili spominske kipe trem zaslužnim slavistom: Fr. Kidriču, R. Nahtigalu in Fr. Ramovšu. Kipe je izdelal kipar Boris Kalin.

obrazi in obzorja

IZ LJUBLJANSKE KRONIKE...

Strah za usodo slovenskega jezika spremlja že več let dogajanje in delovanje slovenskih kulturnih delavcev v zamejstvu in v domovini. Nekateri so mislili, da je naše pisanje o položaju slovenstva le preveč črnogleda; bili smo veseli, kadar smo mogli objavljati glasove, ki so sliko kazale v jasnejši luči. Seveda se je o tem moglo največ pisati v zamejskem tisku, ker v domovini svobode ni. Toda počasi so morali tudi v Ljubljani pustiti zolena tilom pristo pot — debata o usodi slovenskega jezika je letos zlasti zajela rubrike štirinajstdnevnikarja Naši razgledi.

Diskusije o pereh problemih slovenščine se je dne 9. septembra 1961 udeležil v Naših razgledih tudi Boris Urbančič, lektor za češčino na ljubljanski univerzi in prevajalec. (L. 1948 je bil zaposlen pri Centralnem komitetu slovenske kom. partije.) Prispevek je pisan iz dokajšnje zamere nasproti uradni „slovenistiki“. Tudi se bo marsikdo vpraševal, kakšen smisel ima zolena polemika zoper purizem v času, ko slovenski jezik spet preplavalja valovi z juga. Silno zgovoren pa je sklepni odstavek Urbančičevega članka: „Danes ni slovenskega jezika, ki bi bil bolj zanemarljiv, kakor je naš. Celo macedonščina, ki si je komaj priborila mesto med slovanskimi jeziki, je v neki meri na boljšem. Tega stanja niso krivi samo jezikoslovci, šola, časopisi, radio itd., ampak mi vsi skupaj, vsi, ki nam je knjižna slovenščina potrebna, pa se nismo zganili. Zdi se pa, da niti Slavistično društvo, niti Akademija nimata dovolj avtoritete, da bi mogla učinkovito poseči v te razmere. Naša brezbriznost glede slovenščine nadvse jasno osvetljuje tudi omalovaževanje našega jezika pri filmskih podjetjih, v tovarnah, raznih uradih, reklamah itd. S tem smo pustili, da jezikovni problem prerašča v političnega. Ustvarili smo nesmiseln položaj, da narodnim manjšinam nudimo vse mogoče jezikovne pravice, sebi jih pa sami kratimo. To je podcenjevanje slovenskega kupca in državljanca, ki se čuti zaradi tega po pravici prizadetega. Kako pa bo v prihodnje z vsem kompleksom slovenske jezikovne problematike, je v nemajhni meri odvisno od tega, koliko bodo pokazali zanj razumevanja tudi republiški družbeni organi.“ — Tako se je „knjižna slovenščina kot jezik suverena naroda, ki se je po osvoboditvi otresel vseh spon in se ne pusti več ovirati na svoji poti nenehnega in hitrega napredka“ (Boris Urbančič) v času proslav dvajsetletnice revolucije, ki je baje dokončno rešila slovensko vprašanje, nahajala v paradoksnem položaju, da mora beračiti za razumevanje tiste uživalce oblastnih položajev, ki jim je spretno žongliranje z nacionalnimi gesli obrambe slovenstva omogočilo sedanje absolutistično razpolaganje z najbolj bitnimi elementi slovenstva. V času, ko se prosluli ustavni porizkuševalec in kratkoročni reševalec „slovenskega vprašanja“ Kardelj peča z mislijo odpraviti t. i. „republike“ v Jugoslaviji, bo razumevanje za „nenapredne“ želje slovenskih naprednih kulturnikov glede veljave slovenščine v vsem javnem življenju verjetno bolj majhno. Saj zadnje čase razni pravni perigrizi z veliko ustrežljivostjo pojasnjujejo take Kardeljeve stavke „javnemu mnenju“: „Naša federacija ni več samo združitev narodov in njihovih držav, marveč je postala nosilec določenih družbenih funkcij enotne socialistične skupnosti jugoslovanskih delovnih ljudi“ (E. Kardelj, Problemi naše socialistične izgraditve II, 270). Ob pojavih zapostavljanja slovenščine tisti, ki jim je slo res za svobodo svojega naroda, morejo zlahka ugotoviti, da se slovenski narod ni še rešil vseh spon.

— Institut za slavistiko na univerzi v Gradcu je poslal SKA spet vrsto znanstvenih spisov v zameno za njene publikacije, tokrat izključno dela ordinarija dr. Josefa Matla. Kolekcija izpričuje veliko mnogostranost graškega slavista. Iz ožje slovenistike je njegova ocena Slodnjakove Geschichte der slowenischen Literatur v Donauraum 5/3, razpravi Vatroslav Jagić in Dr. W. Christiani iz Wiener Slawistisches Jahrbuch II, dalje Die Leistungen der theserian-josephinischen Schulreform für den Kul-

turvortschritt der Südslawen in posebne številke Österreich in Geschichte und Literatur, Zur Geschichte der slawischen Philologie an der Universität Graz (od Primca do sedanjosti) iz Wiener Slawistisches Jahrbuch in vsaj deloma tudi Slawische und deutsche Romantik iz knjige Deutschslawische Wechselseitigkeit in sieben Jahrhunderten, kjer šteje realista Jurčiča k romantikom. V Staatslexikon für Recht, Wirtschaft, Gesellschaft je objavil geslo Jugoslawien v obliki izerpe razprave. Graški institut je izdal

Urednik mednarodne revije „Adam“ Miron Grinden je Društvu slovenskih književnikov ob obisku v Ljubljani obljubil izdati poseben zvezek, posvečen Ivanu Cankarju. Po njegovem mnenju je Ivan Cankar edini slovenski klasik, ki je osvojil angleško zanimanje.

Zavod „Ljubljanski festival - Križanke“ je 26. avgusta začel z „novo kulturno-turistično pobudo: „Večer vedre glasbe, popevk in ples. Nastop križanske klepetulje, pogovor v narečjih. Prireditve pri pogrnenih mizah, specialiteta: Križanski žar.“ Podobne prireditve obetajo vsako soboto. — Po dvajsetih letih socialističnega prevzganja se naši „novorazredniki“ kot najbolj avtentični nadaljevalci malomeščanskih tradicij pač najbolj kulturno počutijo ob pogrnenih mizah. Ko je Plečnik prezidaval Križanke, je sanjal o hramu visoke odrske umetnosti. Le to ni računal, da so naročniki ljudje brez kulture, revolucijski parveniji, ki se ne ločijo od kapitalističnih.

Prizor z meje v Sežani: Mlad slovenski tržaški intelektualci se vrača domov. Nikdar se ni učil srbohrvaščine. Pa mu carinik ob pregledu zabrusi: „Treba, da se naučite srpski.“ Odgovor: „Ne, gospod, vi se morate naučiti po slovensko, ste namreč v Sloveniji v službi.“

Takega odgovora uradnik „nove“ Jugoslavije seveda ni pričakoval in jo je čisto „po bizantinsko“ (danes doma zelo uporabljana atribut za take samovoljnosti z juga) odhulil. Mladi Primorec pa, ki je že v deških letih doživljal podobne vzpodbude v tujem jeziku, je seveda matično državo zapuščal nekoliko razočaran. Ve pa tudi za nesladen konec takih početij — tudi iz lastne zgodovinske izkušnje.

V začetku poletja so v Ljubljani izgotovili film „Nočni izlet“ (rež. Grabnar). Zaradi nemoralne vsebine ga je državni pravdnik zaplenil, tako je film obtičal v skladišču podjetja „Viba“. Na hitro zaplembo je vplivalo tudi odkritje orgiastične družine nezrelih telebanov in dond, ki se je shajala pod imenom kluba „Črne mačke“. Člani kluba so bili povečini sinovi in hčere sedanjih funkcionarjev. Film so odklonili resni filmski kritiki tudi zato, ker je zelo prozorno kopiranje nekega francoskega filma, ki so ga kazali tudi v Ljubljani.

V vrsti „Biblioteca Slavica“, ki jo zalaga Otto Harrossowitz, Wiesbaden, je napovedan nemški prevod primerjalne slovnice „Slovanski jeziki“ Rajka Nahtigala (druga izdaja 1952, prva 1938). Nemško izdajo je oskrbel slavist Joseph Schuetz.

Na VI. kongresu Zveze književnikov Jugoslavije (Sarajevo, 16.-18. septembra) so se v zvezi s poročilom gen. tajnika Aleksandra Vuča razni govorniki ustavljali največ pri vprašanju „medrepubliškega sodelovanja“. Ugotavljali so, da to še nima pravega obsega in trdne vsebine, čeprav vsi književniki ustvarjalci čutijo globoko potrebo po njem. Ivan Bratko je opozarjal na položaj jugoslovanske knjige, „v katerem se kažejo nekatera neljuba znamenja“. Matej Bor pa je načel problem pristopa Zveze k mednarodnemu PEN-klubu. Isti kongres je ukinil slovensko članstvo v PEN-klubu...

Matlovo brošuro Das Ost-West Problem in gegenwärtigem Europa. Südost-Europa Jahrbuch pa je objavil njegovo razpravo Die kulturellen Beziehungen zwischen dem deutschsprachigen Mitteleuropa und dem Südosten in der Gegenwart. Die Welt der Slaven, ki izhaja v Wiesbadenu, prinaša Matlovo oceno zbornika o F. Wollmannovi; obširni Lexikon der Marientkunde pa njegovo geslo v obliki obširne razprave o Marijinem češčenju, zadevnih običajih in likovni umetnosti v Bolgariji.

— Večjo razstavo svojih del pripravlja v galeriji „Il Traghet“ v Benetkah slovenski kipar iz Kopra, Jože Pohlen. Mladi umetnik je bil dlje časa v šolski službi, prirejal je razstave v Ljubljani, in v Trstu, pred kratkim pa je prejel štipendijo za nadaljevanje študija kiparstva v Benetkah, Florenci in v Rimu. Posvetiti se misli kiparstvu kot poklicu. Pred kratkim je postal še bolj znan, ker je v domači cerkvi v Hrastovljah odkril znamenito staro fresko. Odkritje je pravi umetnostno zgodovinski dogodek.

— Malo pred svojo petinosemdesetletnico je 11. septembra v Ljubljani umrl univ. prof. dr. Niko Zupanič. Rodil se je 1. decembra 1876 v Gribljah v Beli krajini. Po doktoratu iz zgodovine na Dunaju se je specializiral v antropologiji v Münchenu, Baselu in Zürichu. Na Dunaju je izdajal jugoslovansko orientirani „Jug“ in v času macedonskega upora in balkanskih vojn živo branil srbsko stališče. Na poziv Jovana Cvijaja je prešel v Srbijo, kjer je bil nastavljen v belgrajskem muzeju. Po njegovi zasluzi je srbska vlada leta 1914 v Nišu sprejela osvoboditev Slovencev med svoje vojne cilje. Bil je član Jugoslovanskega odbora v Londonu in delegat na pariški mirovni konferenci. V prvi Jugoslaviji se je sprva trudil razširiti srbsko radikalno stranko med Slovence in bil leta 1922-1923 minister v Pašičevi vladi. Leta 1924 se je vrnil v Ljubljano kot direktor Etnografskega muzeja. L. 1940 pa je bil imenovan za rednega profesorja na novoustanovljeni stolici etnologije z etnografijo. Ustanovil je 1926 strokovni časopis „Etnolog“. Preučeval je zlasti historično antropologijo balkanskih narodov in etnogenezo zlasti južnih slovanskih narodov. Njegova razprava „Les premières habitations des pays yougoslaves“ (Revue Anthropologique, (1919) je pomembna v zgodovini preučevanja ras. Njegove rezultate o iranskem izvoru Hrvatov so pozneje politično izrabljali. Kot ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani ni dal potrebne pobude razvoju etnografije. Bil je pripadnik generacije, ki je sicer osvobodila Slovence izpod avstrijske oblasti, pa ni dojela bistva slovenske narodne individualnosti. Na kongresu bizantologov v Ohridu je bil prebran njegov zadnji rokopis iz bizantinistike. Za zadnjo številko „Situle“ je pripravil članek „Boz Rex Antorum“. Povrnil se je tako k predmetu, ki je o njem pisal še kot mlad znanstvenik.

—Skupina koroških študentov je v Mohorjevi hiši v Celovcu priredila v agustu razstavo knjig, ki jih je izdala Mohorjeva družba. Priredili so iz lastne iniciative razstavo zdomske in zamejske knjige. Vidno mesto je bilo dano založniški dejavnosti Slovenske kulturne akcije.

—Od 10. do 16. septembra je bil v Ohridu XII. mednarodni bizantološki kongres. Z izbiro tega kongresnega kraja je bilo dano priznanje prizadevanju jugoslovanskih bizantologov, posebno belgrajskemu Bizantološkemu institutu, ki ga vodi slavni Georgij Ostrogorski, ruski emigrant. Kot tajnik pripravljalega odbora je delal docent Darlan Ferluga iz znane slovenske tržaške družine. Kongresistov je bilo manj, kot so sprva pričakovali. Čutilo se je, da Rusija in druge vzhodne države prireditve sabotirajo. Samo bolgarska delegacija je bila zelo številna. Vodil jo je stari Snegarov. Prišlo je do več krepkih debat, ne toliko iz strogo zgodovinskih kot iz politično ideoloških razlogov, ker so skušali referenti iz komunističnih držav vsiliti razne dogme marksistične historiografije (bizantinski fevdalizem, ekonomski „vzroki“ palamitizma). Zinajda Udalcova se je po pravici potegnila za dostojanstvo ruščine kot razpravnega jezika. V pripravljajni odbor za prihodnji bizantinološki kongres je bilo sprejeto tudi posebno zastopstvo Vzhodne Nemčije. Strogo znanstveni uspeh kongresa ni posebno velik, bližina starih makedonskih in srbskih umetnostnih spomenikov in... za kopanje tako pripravne obale Ohridskega jezera sta bili tudi za stroge znanstvenike preveliki skušnjavi.

— Pesnik Jože Udovč je baže premagal kompleks negotovosti in je sklenil izdati v knjižni obliki prvo zbirko svojih pesmi. Sedaj je star 40 let, spesnil je zelo mnogo in je mnogo njegovih pesmi raztresenih po raznih revijah, tudi v predvojni, tako tudi v Dom in svetu.

— Koroški slovenski pevski zbor „Gallus“ iz Celovca je konec oktobra gostoval v Trstu. Priredil je dva koncerta, ki ju je dirigiral prof. dr. Fr. Cigan. Izvajal je ciklus koroških pesmi. Zbor je s svojimi nastopi v Avstriji želel veliko pohvale tudi med nemškimi avstrijskimi kritiki, ko je priredil nekaj koncertov po raznih središčih Avstrije.

— Slovensko gledališče v Trstu je začelo novo sezono z uprizoritvijo Shakespearovega Hamleta. Delo je postavil na oder režiser Babič. Tržaška kritika je izvedbo pohvalila. Glasbeno spremljavo je napisal tržaški slovenski skladatelj Pavel Merku.

— Tržaški listi so prinesli izjavo komponista Pavleta Merkuja o tem, kateri so največji talenti sodobne slovenske glasbe. Merku jih je naštel: Primož Ramovš (Simfonieta, Musiques funebres, Sonata za klavir in klarinet), Alojz Srebotnjak (Vojne slike, Mati, Ekstaza smrti), Ivo Petrič (Koncert za klarinet in orkester). Med najmlajšimi spet mnogi lepo obetajo.

— Kakor poročajo slovenski listi na Tržaškem, je začela italijanska vlada ugodno reševati vprašanje ustanovitve stolice za slovenski jezik na tržaški univerzi. „Kat. glas“ piše, da je upati, da bo vlada upoštevala odlične strokovnjake, bodisi za slovstvo, jezikoslovje in stilistiko, ki jih imamo med uglednimi slovenskimi profesorji na Tržaškem in Gorškem, ko bo določala profesorje in asistente za novo stolicu.

— Založba Slovenska knjiga v Clevelandu je izdala knjigo Pavle Kovačič: Auschwitz, ki obsega preproste, toda toplo pisane spomine avtorice na taborišče smrti v Auschwitzu. Knjiga je bila tiskana pri Družbi sv. Mohorja v Celovcu. Pisateljica je na 65 straneh navedla svoje vtise, nekatere slike pa je prispeval Jože Grdina, ki je lansko leto obiskal Evropo in si ogledal tudi ostanke strahotnega taborišča. Cena knjige je 1 dolar in jo je možno naročiti tudi pri Familia, 6116 Glass Ave, Cleveland 3.

— Tržaški slikar Jože Cesar je stalni scenograf Slovenskega gledališča v Trstu. Priredil je razstavo svojih del v Celju. Iz Celja bo potoval po Jugoslaviji, kjer bo razstavljal zlasti v manjših mestih, kjer so razstave zelo redki dogodki.

(Nadaljevanje s 3. strani.)

zunanjo ureditev. Že od štiridesetih let je odraščala generacija duhovnikov, ki je prelomila z jožefinizmom in kranjskim janzenizmom ter notranje začela obnavljati osrednjo slovensko škofijo.

Za številnost duhovniških poklicev priča tale sodobna „Duhovska statistika“, ki jo je objavila „Zgodnja Danica“ leta 1861 (str. 54): „V škofijah ljubljanski, terzaški, lavantinski, goriški, kerški, poreški in pa v Ameriki živi sihmal čez 900 duhovnov, ki so sploh rojeni Kranjci, brez takih, ki so v mnogoterih duhovskih redih. Izmed teh so: 1 vikšji škof (= Andrej Gollmayer v Gorici od 1854 do 1883), 4 škofje (= Jernej Vidmar v Ljubljani od 1859 do 1875, Jernej Legat v Trstu od 1846 do 1875, Ivanej Friderik Baraga v Marquette v U.S.A. od 1857 do 1868, Andrej Mešutar, naslovni škof Sardike od 1853 do 1865, prošt ardeegerski v škofiji St. Pölten), 2 stoljna prošta, 2 stoljna dekana, 13 stoljnih korarjev, 1 kolegiatni prošt, 5 stoljnih častnih korarjev, 4 kolegiatni korarji in 21 dekanov po deželi.“

Šele ko je osvoboditev v narodno državo pravno ustalila glavno mesto Slovenije, je bilo mogoče, v skladu s cerkvenopravnim razvojem govoriti o slovenski metropoliji. Z zlomom avstrijskega okvira je bila tudi šele dana možnost, da se slovensko ozemlje reši iz karolinške ureditve metropolitanskih zvez, ki ga je trgala na dvojne med cerkveni provinci salzburško in oglejsko. To se je za štajerske Slovence zgodilo, ko je bila po 1100 letih (dne 1. maja 1924) lavantinska škofija izločena iz oblasti salzburškega metropolita. Ljubljanska dieceza je bila šele 25. novembra 1933 izvezeta iz metropolitanske zveze, ki je sodevala nekdanjo oglejsko patriarhijo. Po odstranitvi teh zgodovinskih ovir, je konkordat med Sv. Sedežem in kraljevino Jugoslavijo, ki je bil podpisan 25. VII. 1935, v členu 2. odst. 5. ustanovil cerkveno pokrajino ljubljansko, ki obsega nadškofijsko stolicu ljubljansko in škofijsko stolicu lavantinsko s sedežem v Mariboru. Toda konkordatne določbe niso bile izvršene, ker zakon o konkordatu ni bil predložen v ratifikacijo senatu zaradi ostre opozicije srbskega pravoslavja ob izjavljenem nezanimanju hrvaškega političnega vodstva.

Sodobna ekleziologija naglašja, da naravna (in v tem nadnaravna) enota določenega prostora v Cerkvi, ki je večji od dieceze, po pravici teži za cerkvenopravnim izrazom in institucijskim organom, ki naj zadosti tej situaciji in z njo danim nalogam in odgovornostim. Tisoč reči je v Sloveniji, ki se ne dajo urediti na ravni ene škofije, temveč terjajo vseslovensko in enotno rešitev. V sedanjih razmerah nudi metropolitanska zveza okvir, ki dani situaciji katoliške Cerkve v Sloveniji popolnoma zadostuje.

Religijska sociologija vedno bolj izkazuje pomen geografskih in socioloških struktur za versko življenje. Prav letos razmejuje francoski episkopat v Franciji iz pastoralnih potreb in z najvišjim blagoslovom nove „régions apostoliques“. Primat oficija v cerkvenem pravu, ki ga je tako slovesno utrdil tridentški cerkveni zbor, — kar pomeni končno prvenstvo apostolskega poslanstva —, se uveljavlja z vedno večjo doslednostjo tudi v administrativni razdelitvi Cerkve, v področju tedaj, ki se z raznimi historiciističnimi razlogi posebno rado upira izpremembam. Redna cerkvena uprava, tudi na stopnji metropolitanskih zvez, se danes uvaža v deželah, ki jih je komaj včeraj doseglo krščansko oznanilo, pa so danes z dekolonizacijo dobile politično samostojnost. Med zastarela mnenja spada naziranje, da je ustanovitev samostojnih cerkvenih pokrajin in nadškofij nekaka nagrada krščanskim vladam ob posebno ugodnih cerkvenopolitičnih razmerah.

Vsi trije za zgodovino Cerkve med Slovenci tako pomenljivi jubileji, ki jih bomo katoliški Slovenci obhajali v prvih šestdesetih letih našega stoletja, po svoji notranji logiki navajajo na misel lastne metropolitanske organizacije v Sloveniji. Leta 1961/2 bomo praznovali petstoletnico, odkar je bila ustanovljena ljubljanska škofija. Prva sredi slovenskega ozemlja ustanovljena dieceza je prva ostvarila domovinsko pravico in domačijsko občutje slovenskih katoličanov v cerkveni organizaciji in sprostila tisoče energij v delu za božje kraljestvo, ko je višjepastirsko službo izročila možem, ki so tudi v svoji srčni krvi čutili usodno naravno in nadnaravno skupnost s svojim so-rodnim krščanskim ljudstvom. L. 1962 bomo ob stoletnici Slomškove smrti slavili prvega škofa med Slovenci v moderni dobi, ki je doumel, da so prebivalci njegove škofije, tudi v svoji narodni samostojnosti kot Slovenci, predmet njegove dušnopastirske skrbi in oskrbe ter zatorej iz svoje škofovske dolžnosti zadajal svoj nadpastirski trud za katoliški značaj slovenskega narodnega življenja in za katoliškega duha slovenske kulture. L. 1963 se bo ves katoliški svet spominjal tisočletnice prihoda sv. Cirila in Metoda v slovensko apostolstvo. V nasprotju z nemškim kolonizacijskim misijonstvom je njun program zakoreninjenja Cerkve med Slovani zaobsegal ustanovitev samostojne slovenske pokrajine v Srednji Evropi. Tudi panonski Slovenci so s Kocljevo državo vsaj za nekaj let prišli pod oblast nadškofa slovenskega jezika, ko je sv. Metod po volji rimskega apostolika postal sremsko-panonski nadškof.

France Dolinar

ANTWERPENSKA BIENNALA IN MUZEJ EVROPSKE SKULPTURE NA PROSTEM

L. 1950 so priredili v Antwerpenu prvo mednarodno kiparsko razstavo na prostem. Uspeh je potrdil načelo, da mora kip iz mrtvaških muzejskih soban v naravo, na prosto, da more v vedno se spreminjajoči luči, v zaporedju letnih časov, v vetru, na dežju in na soncu zaživeti svoje resnično življenje in nuditi človeku vedno nov estetski užitek.

Še pred koncem razstave so mestni očetje na županov predlog sklenili, da bo mestni park Middelheim postal prvi evropski kiparski muzej na prostem. Sam župan se je podal na pot po Evropi; obiskal je vse važnejše galerije in kiparje ter nakupil okoli petdeset kipov. Pri nakupu ga je vodilo načelo, da bo muzej zvesta podoba sodobnega evropskega kiparstva vseh smeri. Danes, deset let po ustanovitvi, je ob poteh, na jasnih in travnikih velikega parka že nad dvesto kipov: Rodin, Maillol, Medardo Rosso, Zadkine, Henry Moore, Germaine Richier, Marini, Manzù, Wotruba, Archipenko, Lipchitz, Drago Tršar in desetine drugih imen.

Ob moralnem in estetskem uspehu, ki ga je imela razstava l. 1950 so prireditelji sklenili, da jo bodo vsaki dve leti ponovili. Ker pa povzroča prevoz velikih in težkih skulptur mnogo tehničnih težav in precejšnje stroške, naj bi bila vsaka biennala posvečena v prvi vrsti eni deželi ali enemu slogu, druge dežele pa bi razstavile izbor kipov manjšega formata. Tako so si sledile Belgija, Italija, Francija, l. 1957 skupaj Nemčija, Avstrija in Švica, leta 1959 pa Anglija. Poleg tega so l. 1958 priredili zanimivo razstavo „Kip v mestu“, se pravi, da so razstavili skulpture po mestnih ulicah in trgih. S tem so hoteli dokazati, kako se more umetnina vključiti v mestno okolje, v njem zaživeti in ga oboževati. Poizkus je uspel in marsikje so prebivalci

ulice ali trga zahtevali, naj ostane kip za vedno med njimi.

Letošnja biennala bi morala biti posvečena ameriški celini. Toda politične in gospodarske težave, ki mučijo Belgijo zadnji dve leti so ta načrt preprečile. Tako je razstava spet prerez najnovejšega evropskega kiparstva, s posebnim poudarkom na Belgiji, Luksemburgu in Nizozemski. Manjša dela so razstavljena v posebnem odprtem paviljonu, večja pa na velikem travniku v severnem delu parka. Drago Tršar je poslal bronasto „Človeško reko“, ki je zanimiva stopnja v naglem oblikovnem in vsebinskem razvoju nadarjenega predstavnika novih plastičnih in duhovnih teženj v našem kiparstvu.

Na splošno pa razstava potrjuje prepričanje, da ni razvoj v kiparstvu prav nič manjši kakor v sodobnem slikarstvu, saj gre za čisto novo pojmovanje prostora. Kip ni več vezan na model; ima svoj lasten ustroj in je v prostoru po lastnih zakonih. Z zunanjim svetom ga ne veže več zunanja podobnost, ampak le še skrivnostna, skoraj magična igra asonanc. Zato pride prav v skulpturi (pojem kiparstvo je že preozek) najbolj do izraza dvojnost ali celo razdvojenost, ki je značilna za vso sodobno umetnost: na eni strani vračanje k prvotnim naravnim praoblikam, na drugi pa nagonsko iskanje novih oblik in novih svetov, ki jih je znanost šele začela odkrivati in o katerih leposlovje šele jeclja. Marsikaj je seveda le poizkus in tipanje v temo. Toda že tistih nekaj prebliskov v bodočnost je dovolj, da smo do sodobnih umetnikov vsaj obzirni in prizanesljivi, če jih že ne moremo docela razumeti in jim v vsem pritrditi.

Rafko Vodeb (Louvain)

PUSKINOVE PRAVLJICE 2.

Izšel je drugi zvezek Puškinovih pravljic v prevodu Tineta Debeljaka, namreč PRAVLJICA O MRTVI CARIČNI IN SEDMIH JUNAKIH z risbami Andreja Makeka. Tudi za to pravljico je Puškin vzel snov iz znanega svetovno razširjenega zbornika Grimmovih otroških pravljic ter ni nič drugega kot na ruski način prepesnjena SNEGULJICA. Toda namesto nemških škrtov nastopajo tu ruski bratje, junaki, ter je vsa pesnitev nadahnjena z rahlo ljubezensko čustvenostjo. Zato je prevajalec kot motto k njej ponatisnil znani verz iz Jevgenija Onjegina, kjer se Tatjana obrača k stari pestunji, naj ji pove kakšno pravljico... seveda primerno njenemu ljubezenskemu razpoloženju... Ta verz je prevzel prof. I. Prijatelj. Pesnitev ni napisana v prostih, trdih verzih kakor pravljica o ribiču in ribici, temveč v kratkih, tekočih, preprostih in jasnih puškinovskih verzih, ki se bodo tudi priljubili našim mladim bralcem. Namenjena je otrokom prvih razredov, pa tudi odraslim, katerim pojasnjuje opomba njeno literarno narodopisno vrednost. *Dasi je pravljica izšla kot izredno izdanje SKA, jo bodo nje naročniki dobili kot božični dar z ložbe, ki se jim hoče na ta način zahvaliti za njih naklonjenost.*

— V zadnjem času je izšlo več zgodovinskih del o jezuitskih redukcijah med indijanskimi naselbinami v Paragvayu in v arg. provinci Misiones. V teh redukcijah je delovalo 303 jezuitov, mnogi iz avstrijskih dežel. Viri navajajo, da je bilo mnogo jezuitov iz štajerske, kranjske, koroške in Istre. Tako je l. 1738 vodil eno redukcijo jezuit pater Erber iz Ljubljane, ki je kljub nemškemu imenu bil zelo verjetno Slovenec. Istočasno je vodil neko drugo re-

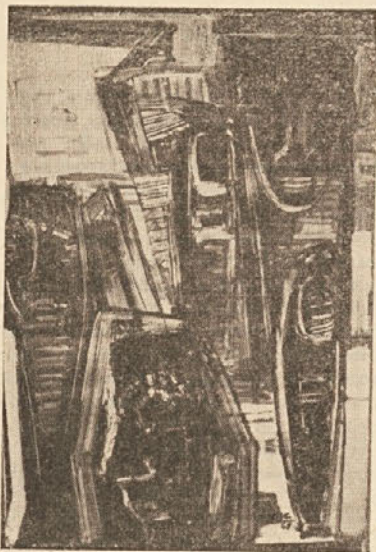
dukcijo jezuit p. Brigniel iz Celovca, trije so bili tedaj iz štajerske in eden iz Istre. Ker takrat te dežele še niso bile preveč pomembne, se more sklepati, da so bili vsi Slovenci, ker je bilo zlasti med Slovenci tedaj mnogo redovnih poklicev. Avstrijski dramatik Hochwälder je za svojo dramo o jezuitih v redukcijah „Kakor v nebesih tako na zemlji“ preštudiral vse razpoložljivo gradivo, ki ga v dunajskih in vatikanskih in jezuitskih arhivih ni malo in je

svoje „junake“ vzel iz vrst jezuitov, med katerimi bi torej mogel biti tudi kak Slovenec.

— Slovenska dramatika se je obogatila za dve deli. Mariborsko in celjsko gledališče sta uprizorili dramo Borisa Grabnarja „Mimo načrta“ in Vinka Strgarja delo „Heroica“. Grabnar je svoje delo postavil na oder že lanske leto v ljubljanskem Mestnem gledališču in je delo tedaj nosilo naslov „Pod Trančo“. Vsebinska kaže skupino kom. mladine, kako v Ljubljani organizira in razvija svoje akcije v dobi okupacije. Kritika je delo označila kot šibko. Avtor je dramo predelal in ji dal naslov „Brez načrta“; toda tudi tako se ne bo mogla obdržati na sporedu, pišejo kritiki. „Heroica“ pa podaja slike iz borb z gestapom.

— Ob zaključku kongresa Zveze slavističnih društev v Jugoslaviji so izvolili novo vodstvo. Za novega predsednika je bil izvoljen Makedonec prof. DMITAR MITREV (dosedanji predsednik je bil dr. Bratko Kreft), v novem odboru pa zastopa Slovence prof. Mirko RUPPEL, njegov namestnik je prof. JANEZ LOGAR. Kongres je pozdravil sklep centralne vlade, da se v šolah uvede kot prioritetni jezik pouk v ruščini.

V VSAK SLOVENSKI DOM — SLOVENSKO UMETNINO

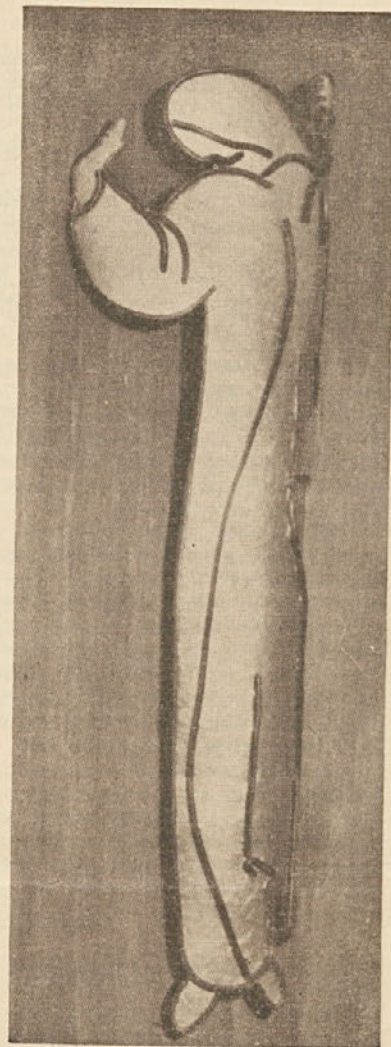

ALEKSA IVANC (*Rabat*)
NA ROBU SAHARE (olje)

V tej številki priobčujemo prve štiri umetnine, ki so jih zamejski umetniki poklonili Slov. kult. akciji za njeno IV. Umetnostno loterijo.

FRANCE AHČIN (*Bs. Aires*)
PLASTIKA

FRANCE GORŠE (*Cleveland*)
PLASTIKA

^v PRAVKAR IZŠLO

VINKO BELIČIČ: NOVA PESEM

Štirinajst črtic s slovenskega Krasa, polnih mehke in ljubezni: zgodbe prepletene z žalostjo človeka, ki niha med preteklostjo in sedanjostjo, pa tudi s svetlim humorjem, kakršnega že dolgo nismo srečali v naši književnosti - Oprema: arh. V. Sulčič.

A. S. Puškin
PRAVLJICA O MRTVI CARIČNI IN SEDMIH JUNAKIH

A. S. Puškin
PRAVLJICA O RIBIČU IN RIBICI
Oboje je poslovenil Tine Debeljak.

NA ZALOGI:
MIRKO KUNČIČ: GORJANČEV PAVLEK

VSEM PRIJATELJEM

sotrudnikom, naročnikom, bralcem,
predvsem pa vsem podpornikom želi
miru polne božične praznike in
srečno novo leto

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

A. ČERNIGOJ (*Trst*): NOTRANJŠČINA CERKVE